

маъсуляти чекланган жамиятига қарашли хужалигида 244 бош йирик шохли ҳайвонлардан 32 бошида (13,1 %) туёқ ўсишининг борлиги аниқланди.

Аниқланган 34 бош йирик шохли ҳайвонларнинг барчасини туёқларига ортопедик ишлов берилди. Бунинг учун қорамоллар махсус станокда солиниб фиксация қилинди. Сунгра туёқ кескич қайчи билан туёқларнинг ўсган қисми кесиб олиб ташланди ва махсус пичоқ, ҳамда эговлар билан ортопедик ишлов берилди. Агарда туёғи ўсган йирик шохли ҳайвонларга вақтида ортопедик ишлов берилмаса, у албатта ҳайвонларда туёқ касалликларига олиб келади.

Хулоса. Ўтказилган илмий тадқиқот ишларининг натижаларига кўра қўйидагича хулосалар қилишимиз мумкин. Маҳаллий зотдаги қишлоқ шароитида парваришланаётган йирик шохли ҳайвонларнинг 1,2 фоизида туёқ ўсиши борлиги аниқланди. Хориждан келтирилган наслдор йирик шохли ҳайвонларда туёқ ўсиши 13,1 фоизни ташкил қилди. Туёғи ўсган йирик шохли ҳайвонларга вақтида ортопедик ишлов берилиши лозим агарда бундай ишлов берилмаса, у албатта ҳайвонларда туёқ касалликларига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Банников В.Н. Педилайн-новый подход к инфекционному заболеванию копытец // РацВетИнформ. Ярославль, 2007. -№ 7. –С. 15-16.

2. Волотко И., Безин А., Бутакова Н. Профилактика и лечение болезней дистального отдела конечностей коров // Ветеринария сельскохозяйственных животных. Оренбург, 2015. -1/2. –С. 40-45.

3. Гугкаева М.С., Чеходариди Ф.Н. Комплексная терапия гнойного пододерматита у коров // Вестник ветеринарии. Казань, 2011. -№ 57. –С. 67-72

4. Журба В.А. Клинический статус крупного рогатого скота сгнойными поражениями конечностей при наружном применении Гель-этония 1% // Ученые Записки УО ВГАВМ. Витебск, 2014. -т.50. вып.1.ч.1. –С. 102-106.

ҚОРАМОЛЛАРДА ҚИСРЛИК ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ

Комилжонов С.К., Азимжонов З.Х.

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали

Аннотация. Ушбу мақолада қорамолчиликда иқтисодий аҳамаиятга, бугуннинг долзаб масаласи саналган қорамоллар қисрлиги, унинг хўжаликдаги иқтисодий кўрсаткичларига таъсири ҳақида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар. Қисрлик, сут, бепуштлиқ, уруғлантириш, физиологик жараён, тухумдон, бузоқ, туғиш, рацион, алиментар.

Кириш. Аҳолининг чорвачилиқ маҳсулотларига бўлган талабини янада яхшироқ қондириш Давлатимиз аграр сиёсатининг асосий жабҳаларидан бири ҳисобланади. Республикамиз Президентининг қатор фармонлари ва вазирлар маҳкамасининг қарорларида аҳолининг чорвачилиқ маҳсулотларига бўлган талабини қондириш ҳамда соҳада қўшилган қиймат занжирини яратишга қаратилган бўлиб чорвачилиқнинг барча йўналишларини тўлиқ қамраб олган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 29- январдаги ПҚ-4576-сонли ҳамда 2021-йил 3-мартдаги ПҚ-5017-сонли қарорида чорвачилиқ тармоғини жадал ривожлантириш, замонавий ва инновацион услубларини жорий этиш, маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш ва турларини кенгайтириш, шунингдек, аҳолини маҳаллий шароитда ишлаб чиқарилган сифатли ва арзон чорва маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш ҳамда чорвачилиқка ихтисослаштирилган корхоналарни давлат томонидан қўллаб қувватлаш мақсади кўрсатиб ўтилган.

Мавзунинг долзарблиғи. Бугунги кунда қорамолчиликни ривожлантириш, қорамолларни асраш, уларни бош сонини кўпайтиришда асосий тўсиқ бўладиган омиллар мавжуд бўлиб, улардан бирийўналишда кўп учрайдиган ва иқтисодий аҳамият касб этувчи қисрлик саналади.

Қисрлик иқтисодий кўрсаткич бўлиб, ҳайвонларнинг хўжалиқ йили давомида кутилганмиқдорда бола бермаслиғи тушунилади.

Ҳайвонларнинг қисрлиғи режадаги бола олинмаслиғи, ҳайвонлар сут маҳсулдорлигининг камайиши, парваришлаш ва озиқлантириш учун харажатларнинг қопланмаслиғи, қиср ҳайвонларни бир неча марта уруғлантириш ва уларни даволаш учун харажатлар ҳисобига халқ хўжалигига катта иқтисодий зарар етказилади.

Тадқиқот мақсади ва вазифалари. Бизга маълумки, чорвадорларнинг асосий мақсади даромад олишдир. Қорамолчилик соҳаси Республикада ижтимоий аҳамиятга эга бўлган маҳсулотлар гўшт, сут, сут маҳсулотлари ҳамда ишлаб чиқариш учун ҳом ашёлар етказишда аҳамиятлидир. Шу сабабли бизлар сўнги йилларда қорамоллар орасида кўп учраётган қисрлик ва унинг хўжалиқ иқтисодиётига таъсирини ўрганишни вазифа қилдик.

Олинган натижалар таҳлили. Ҳайвонларнинг қисрлиғи режадаги бола олинмаслиғи, ҳайвонлар сут маҳсулдорлигининг камайиши, парваришлаш ва озиқлантириш учун харажатларнинг қопланмаслиғи, қиср ҳайвонларни бир неча марта уруғлантириш ва уларни даволаш учун харажатлар ҳисобига халқ хўжалигига катта иқтисодий зарар етказилади. Кўпинча зотдор қиср сигирларни барвақт подадан чиқаришга тўғри келади.

Пуштсизлик биологик хусусият, қисрлик эса иқтисодий кўрсаткич бўлиб, қуйидаги тўрт жиҳатлари билан бир биридан фарқ қилади:

1. Пуштсизлик - урғочи ва эркак ҳайвонларнинг ноқулайшароитларда сақланиши туфайли насл бериш хусусиятларининг издан чиқиши;

Қисрлик - урғочи ҳайвонларда ўтган йил давомида режалаштирилган болани олинмаслиги.

2. Пуштсиз ҳайвонлар деганда тукқандан сўнг бир ой давомида уруғланмаган она ҳайвонлар, физиологик жиҳатдан етилгандан кейин бир ой ичида уруғланмаган урғочи ҳайвонлар тушинилади;

Қиср ҳайвонлар деганда хўжалик йилида бола бермаган (туғмаган) катта ёшдаги ва физиологик етилган (бола бериши режалаштирилган) ёш ҳайвонлар тушунилади.

3. Пуштсизлик - биологик хусусият бўлиб, ҳар бир ҳайвонни текшириш орқали хўжалик йилининг ҳар бир кунда ҳисобга олиниши мумкин;

Қисрлик - эса иқтисодий кўрсаткич бўлиб, уни фақат хўжалик йили тугагандан кейин ҳисоб-китоблар ва инвентаризасия натижаларига кўра аниқлаш мумкин.

4. Пуштсизликни тугатиш билан ҳар бир она ҳайвондан бўғозлик ва бўғозликдан кейинги давр учун керакли муддатларда бола олишга эришилади;

Қисрликни тугатиш билан ҳар 100 бош сигирдан 100 бош бузоқ олишга эришилади.

Бепуштликнинг сабаблари хилма-хилдир. Бепуштлик урғочи ёки эркак ҳайвонлардаги етишмовчиликлар ва организм билан ташқи муҳит ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг бузилишига боғлиқ. Урғочи ҳайвоннинг ҳаёти давомида ташқи муҳитнинг ноқулай таъсири уни вақтинча ёки бир умр қиср бўлиб қолишига сабаб бўлиши мумкин (Интернет маълумоти).

Қорамолчиликнинг сутчилик йўналишига ихтисослашган хўжалик юритувчи субъектларида молларнинг физиологик мейёрлар асосида ўз вақтида куйга келмаслиги, уруғланмаслиги оқибатида аввало бузоқ олиш сони камлиги ҳисобига ҳамда сут ишлаб чиқариш кўрсаткичи, унинг сифати пасайиши натижасида хўжаликда иқтисодий танглик юзага келади. Юқоридаги физиологик жараённинг сурункасига, изчил давом этиши хўжалик рентабиллик кўрсаткичларига таъсир этиб, хатто банкротлик ҳолатига олиб келади. Бу эса энг аввало жамиятда инсонларнинг физиологик нормал овқатланиш кунлик истемол саватчасига киритилган, суний йўл билан ишлаб чиқариш мумкин бўлмаган, алмашилиб бўлмайдиган табиий сут ва сут махсулотлари, гўшт каби махсулотларнинг давлат ички эҳтиёжининг қоплай олмаслигини юзага келтириши мумкин. Қайта ишлаш корхона ва ташкилотларда ҳам ашёнинг тақчиллигига, қорамолчилик йўналишида фаолият олиб боровчи фуқоролар орасида ишсизликнинг ортишига, камбағаллик кўрсаткичининг юқорилашига сабабчи бўладиган омил саналади.

Шунингдек, бепуштлик селекция ишларининг кечикиши, насилли ёки фойдали ирсий кўрсаткичлари юқори бўлган, иқлимлашган подани яратиш ва мавжудларини сақлаб қолиш каби ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эга бўлган касалликлар қаторига киради.

Хулоса. Адабиёт маълумотларининг таҳлили ва шахсий кузатишлардан шу нарса маълум бўладики, Республикамининг чорвачилик фермер хўжаликларида сигирларда орасида асосан моддалар алмашинуви бузилиши билан ўтадиган алиментар характердаги бепуштликнинг кенг тарқалганлигига

қарамасдан, бу касалликнинг сабаблари, экологик ҳолатнинг ва чорвачиликни юритишнинг ўзгариши билан боғлиқлиги, барвақт диагностика қилиш, гуруҳ усулида профилактика қилиш чора-тадбирлари тўлиқ ишлаб чиқилмаган.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947 07.02.2020 й., [хтп://www.lex.uz](http://www.lex.uz)

2. Мирзиёев Ш.М. "Чорвачилик тармоқларини давлат томонидан янада қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ-5017 21.03.2021 й., [хтп://www.lex.uz](http://www.lex.uz)

3. Ата-Курбанов Ш.Б., Б.М.Ешбуриев, Сигирлар ва уруғлантириш ёшидаги таналарни сунъий уруғлантириш бўйича тавсиялар. Зооветеринария журнали. 2009, №5. Б. 23-25.

4. Студенсов А.П., Шипилов В.С., Никитин В.Я. и др. Ветеринарное акушерство, гинекология и биотехника размножения. Москва, Колос, 2000.

ФАСЦИОЛЁЗ КАСАЛЛИГИНИ ДАВОЛАШДА ФАСКОЦИД ПРЕПАРАТИНИ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

Арзиев Х.Ю., Ерниязов К.Б., Бахиев Т., Рахимов Х.

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали

Аннотация. Ушбу мақолада Қорақалпоғистон Республикаси Эликқалъа туманидаги “Амир оқ чашма” фермер хужалигида қорамоллар орасида фасциолёз касаллигини ўрганиш учун олинган тезак намуналарини гельминтоовоскопиянинг кетма-кет ювиш усулида текшириш ва даволашда Фаскоцид препаратининг даволаш самарасини аниқлаш бўйича ўтказилган тадқиқотларнинг натижалари келтирилган. Олинган натижаларга кўра бу хужаликда қорамолларнинг фасциолёз билан зарарланиши 16 фоизга Фаскоцид препаратининг даволаш самараси эса 80 фоизга тенг бўлди.

Калит сўзлар. Гельминт, паразит, фасциолёз, гижжасизлантириш, фаскоцид, иммуноглобулин, трематода, цестода, гельминтоз, фауна.

Мавзунинг долзарблиги. Бугунги кунда Республикада аҳоли сонини кескин ортиши натижасида чорвачилик маҳсулотларига бўлган талаб даражаси кундан-кун купаймоқда. Мамлакатимизда чорва бош сонини купайтириш ва ҳайвонлардан олинган маҳсулотларни микдорини ва сифатини ошириш ветеринария ходимларининг олдига юксак вазифаларни қояди. Қорақалпоғистон Республикаси чорва молларидан олинган маҳсулотлар етиштириш бўйича салмоқли уринни эгаллайди. Мухтарам Президентимиз Ш. Мирзиёев томонидан 2019 йил 7 ноябрдаги ПҚ-4512 -сонли “Қорақалпоғистон Республикасида чорвачилик тармоқларини жадал ривожлантириш чора тадбирлари туғрисида” ги қарорига мувофиқ Тахтакупир, Бузатов, Қунғирот ва Муйноқ туманлари чорвачиликка